

# לשמחת תורה

## כוח עומקה של השמחה

### הרב פרופ' יונתן זקס

ב-14 באוקטובר 1663 סר בעל היומנים האנגלי המפורסם סמואל פפיס לבקר בבית הכנסת הספרדי והפורטוגלי בסיטי של לונדון. יהודי אנגליה גורשו בשנת 1290, אך ב-1656, ביוזמתו של רבי מנשה בן ישראל מאמסטרדם, הודיע שליט אנגליה אוליבר קרומוול שאין חסמים משפטיים להתיישבות יהודים במדינה ולקיום פולחן יהודי גלוי בתחומיה.

בית הכנסת הראשון שהוקם באנגליה, זה שפפיס ביקר בו, הוקם בביתו הפרטי של בן הקהילה, הסוחר היהודי-פורטוגלי אנטוניו פרננדס קרנוז'אל. ביקורו המדובר של פפיס במקום היה השני: עוד קודם לכן נכח באזכרה שנערכה שם לקרוז'אל, שנפטר ב-1659. האזכרה היא הייתה מאופקת וחמורת סבר; והנה בביקורו השני ראה דבר אחר לגמרי, חיזיון צוהל שהותיר אותו משתומם. כך כתב ביומנו:

אחרי ארוחת הערב יצאנו אשתי ואני, בהדרכתו של מר רולינסון, אל בית הכנסת היהודי. והנה הגברים והנערים יושבים בו מעוטפים ביריעות מצויצות, והנשים נסתרות מעבר לשבכה. וכמה דברים מונחים במקום מוגבה – סבורני כי אלה חוקיהם של היהודים – בתוך תיבה שכל הבאים קדים בפניה. ובהתעטפם ביריעות הם אומרים דבר-מה, שהשומעים אותו קוראים "אמן", ונושקים לציצת היריעה. התפילה כולה מתנהלת בשירה, ובעברית. והנה מוצאים החוקים מן התיבה והם נישאים בידי כמה אנשים, ארבע או חמש חבילות בסך הכול, והמשא עובר מיד ליד. אם זה מפני כובד המשא או משום שהכול משתוקקים לשאתו, לא אדע. וכך הם נושאים אותו סביב האולם, לקול שירת תפילות... אלי הטוב! לנוכח החיזיון הזה של האנדרלמוסיה, הצחוק, השעשוע נטול הריכוז, ציבור המתפללים המבולבלים הדומים לפראים יותר מלאנשים היודעים את אלוקי האמת – לנוכח חיזיון זה יכחיש הרואה כי ראהו אי פעם; ואכן, מימי לא ראיתי כדבר הזה, וקשה לי להאמין שיש בכל העולם עוד דת אשר טקסיה משונים כל כך. פפיס האומלל. איש לא סיפר לו שהיום שבחר לבקר בו בבית הכנסת היה שמחת תורה, ומימיו הוא לא ראה בבית תפילה שמחה משתלבת כשמחתנו בחג הזה, שאנו רוקדים בו עם ספרי התורה כאילו העולם הוא חתונה והספר הוא כלתנו, רוקדים בשכחה-עצמית כמו זו של דוד המלך בהעלותו את ארון ה' לירושלים

כשאומרים לאדם "יהדות", ספק אם שמחה היא הדבר הראשון העולה בדעתו. דומה כי טבעי יותר לחשוב על חומרתם של ההלכה ושל המוסר היהודי, או על דפיה רוויי הדמעות של ההיסטוריה היהודית. לנו היהודים יש תואר שני באומללות, דוקטורט ברגשי אשמה ומדליית זהב בקינה ובנהי. ובכל זאת, האמת המזדרחת מתוך רבים ממזמורי תהלים היא שמחה טהורה וקורנת; והשמחה היא אחת ממילות המפתח בספר דברים. השורש שמ"ח מופיע רק פעם אחת בכל אחד מארבעת החומשים הראשונים בתורה – ותריסר פעמים בספר דברים, שבע מתוכן בפרשת ראה.

בהזכירו שוב ושוב את השמחה אומר לנו משה רבנו כי שמחה היא הרגש הראוי לבני ישראל בארץ ישראל – הארץ שנתן להם ה'; הארץ שכל החיים היהודיים, מימי אברהם ושרה ועד מימנו, הם מסע ההולך אליה. היקום העצום, על אינספור הגלקסיות והכוכבים אשר בו, הוא

יצירת האמנות של אלוקים – אבל בתוכו נמצא כוכב לכת קטן ושמו ארץ, ועל פניו שוכנת ארץ קטנה ושמה ארץ ישראל, ובה עיר קדושה ושמה ירושלים, והארץ הזו והעיר הזו הן המקום שאליו אלוקים קרוב במיוחד, המקום ששכינת האל שורה באווירו. שם, אומר משה, תיחגג האהבה שבין עם קטן וזניח לכאורה לבין אלוקים שבחר בו לסגולתו והעלהו לגדולה. שם, אומר משה, הוא המקום שכל סיפורו ההיסטורי הסבוך של עם ישראל יהיה בהיר ונהיר בו. עם שלם, "אתם ובניכם ובנותיכם ועבדיכם ואמהתיכם והלוי אשר בשעריכם", ישיר שם ביחד, יעבוד את אלוקיו כאיש אחד ויחוג בהמוניו את חגיו, מתוך ידיעה כי לב ההיסטוריה שלו אינו מלכים וניצחונות, ומהותו החברתית איננה היררכיה וכוח, שכן המלך וההלק, הכוהן ובן-ישראל הפשוט, כולם שווים ויקרים בעיני ה'.

אריסטו אמר שהאושר הוא תכליתו העליונה של הקיום האנושי. אנחנו חושקים בדברים רבים, אבל רובם הם אמצעים להשגת דברים אחרים. רק דבר אחד נחשק תמיד כשהוא לעצמו, ולא ככלי למשהו אחר: האושר. גם בעולמה של היהדות קיים הרגש הזה וקיים המושג הזה. "אשרי" היא המילה הראשונה בספר תהלים, והיא ממילות המפתח של תפילותינו. אך התנ"ך מדבר הרבה יותר על שמחה.

שמחה ואושר הם שני דברים שונים. אדם יכול להיות מאושר גם כשהוא לבדו, אבל השמחה בתורה לעולם איננה עניינו של היחיד; היא תמיד נחלקת עם הזולת, כך היא מתוארת גם בספר דברים. האושר יכול להימשך כשנות חיינו, אך השמחה היא בת הרגע. האושר נוטה להיות רגש קר, ואילו השמחה גורמת לאדם לרקוד ולשיר. במצבי אי-ודאות קשה להרגיש אושר, אך עדיין אפשר להרגיש שמחה. מזמוריו של דוד המלך בתהלים רוחשים סכנות ופחדים, דכדוך ולפעמים אפילו ייאוש – אבל בדרך כלל הם נגמרים בסולם מז'ורי: "כי רגע באפו – חיים בראונו; בערב ילין בְּכִי – וּלְבֹקֶר רָנָה... הַפִּכֶת מִסִּפְדֵי לְמַחֹל לִי; פִּתְחַת שִׁקִּי וּתְאַזְרֵנִי שִׁמְחָה; לְמַעַן יִזְמְרָךְ כְּבוֹד וְלֹא יִדָּם. ה' אֱלֹהֵי, לְעוֹלָם אֲדַבֵּר" (תהלים ל, ו-יג).

ביהדות, השמחה היא הרגש הדתי העילאי. כל נשימה שאנו נושמים היא רוח אלוקים שבתוכנו. סביבנו רוחשת האהבה האלוקית המניעה את השמש ואת כל הכוכבים. אנחנו כאן, בעולם הזה, כי מישהו רצה שנהיה כאן. והנשמה המהללת שרה.

הפילוסוף סרן קירקגור כתב פעם: "כדי להתאבל נדרש אומץ מוסרי. כדי לשמוח נדרש אומץ דתי". אני מאמין בכך בכל לבי. על כן אני מתרגש בראותי יהודים היודעים מהו ללכת בגיא צלמוות רואים את השמחה כמלכת הרגשות הדתיים. בכל בוקר אנו מתחילים את תפילתנו במזמור לתודה – על שאנחנו כאן, עם עולם לחיות בו, עם משפחה וחברים לאהוב ולהיאבה, יוצאים לעוד יום מלא באפשרויות שבו נוכל, באמצעות מעשי חסד, להיות צינור לשפיעת השכינה אל חייהם של אחרים. פצעים כאובים רבים בעולמנו, והשמחה עוזרת לרפא כמה מהם.